

CRATAEGUS MAUYORIENSIS

– a sosem volt történelem

Galagonya ide, galagonya oda, Mauyori nem szerette a történelmet. Talán mert titokban már ő is a része volt, és hát Mauyori magát se kedvelte nagyon. „Miféle történelem az, amiben ennek is lapot osztanak?” – Mauyori szeretett magáról úgy beszélni, akár egy kívülálló.

Az tény, hogy (géjé) megvezette ezzel a galagonyával. „Még hogy legalább ezernyolcszáz éves!” Mert annyinak kellett lennie, ha már akkor is itt virított, amikor a villát építették. Balácán, vagy hogy a bánatba hívták ezt a dűlőt. Caesariana, ha igaz.

Lehet, hogy megvezette, lehet, hogy nem. Bár (géjétől) minden kitelik, de annál inkább az időtől. Még az is, hogy történelmet csinál magának. És az is, hogy egyes galagonyák kétezzer évig élnek. És ha így van, akkor a galagonyának bizony van történelme. Igazi. Afféle helyben ülős, lustácska történelem ugyan, de legalább saját. Nem ő megy, mint az emberféle, a történelem felé, nem ő szedgeti össze, önhatalmúlag, ahogyan neki tetszik, kényére-kedvére, hanem csak ácsorog, gyökeret verve a talajba, és várja a történelmet. Nézegeti az embert, ahogy fontoskodik.

Mauyori, akinek már akarva-akaratlan kijutott a történelemből, aki már belekeveredett, ha tetszett neki, ha nem, aki már öszszemaszatozta a törtélemmel magát és a történelmet magával, úgy döntött, hogy galagonya lesz. Ha már (géjé) megvezette. Ha már belekeverte ebbe a históriába. Az a galagonya, a balácai, caesarianai, az az ezernyolcszáz éves cserje. Mauyori úgy statuált, hogy kipróbálja a galagonyalétet. Sorsot választ magának, és ha már választhat, márpedig miért ne választhatna annyi nem-választás után, miért ne dönthetne a galagonya mellett? Miért ne választhatna nevet is magának – *Crataegus mauyoriensis*? Fikciónak ez sem utálatosabb, mint bármelyik koholmány.

Vajon hogyan került a Nagykút, Kiskút, Ányoskút háromszögébe az a mag? Bizonyára a szél sodorta oda, talán a bronzkorból. „Egy bizonyos – döntött Mauyori –, hogy a 118. évet írjuk.” „A galagonya a termőhely iránt különösebb igényeket nem támaszt, és jól tűri a nagy hőmérsékleti ingadozásokat.” (*Herbarium Pannonicum*. Carnuntum, 106[?]. 33. o.) Mégis két év kellett, hogy kisarjadjon. És már lássa, ahogy épül a villagazdaság.

Nem volt útban senkinek? Meglehet, az itáliai kereskedő, aki jó befektetési lehetőséget látott az Észak-Itáliához hasonló éghajlatú vidékben, vagy éppenséggel a kiszolgált katonára, Cephalóra, aki családi birtokként kapta a területet, nagyon is megbecsülte? „A galagonyát a rómaiak a remény, a házasság és a termékenység szimbólumának tekintették.” (i. m.) Belebújik a cserje bőrébe Mauyori, hátha választ talál.

Hajlong és izzik, izzik és tikkad nyári nappal, őszi éjjel kétszáz hosszú esztendőn át, amíg a villagazdaság felépül és a környék megtelik étellel. Mauyori, a cserje, mindebből persze csak azt az egyet látja, ami éppen mellette nő ki a földből. Ám roppant jól érzi magát. Segítene mozaikpadlót rakni Cephalónak, falakat habarcsózni, freskót festeni, *cubiculumot*, *tricliniumot*, *culinát*, *cellát*, a likas-dombi *tumulust* építeni, *vididariumot* gondozni vagy éppenséggel a kerítésen túl jószágot legeltetni, ha eljutna odáig. Megvan annak is a hátránya, ha az ember bokor.

Így hát csak szemlélődik. És önfeledten túri, hogy dér csípte gyümölcsét disznókkal etesék, s hogy töviseire gébicsek nyársalják fel *victimáikat*. És boldog, ha az agg Agionius néhanap az árnyékába húzódik és virágot, bogyókat gyűjt az ágairól. Hőségben szíve-rősítő, sötétben nyugtató.

Százharminc boldog békeév – meg is állítaná az időt Mauyori. De az idő történelem akar lenni.

A gótok terjeszkednek, a szarmaták kiszorulnak Daciából, és hordáik Pannoniába nyomulnak. Mauyori, a galagonya minderről nem tud semmit. Csak azt látja, hogy Corvus, a seborvos, Cephalo ükunokája, az utolsó római birtokos menekül. Nem el-, nem végleg, csak kicsit odébb a barbárok elől. Így kell lennie, mert 248 nyarán 86 fémpénzt, ezüstöt és bronzokat, a fűtőcsatornába temet; Mauyori *ezt* látja. És azt is, ahogy lassan elpusztul minden. A rómaivá sosem vált kelták nyílt tűzön főznek a mozaikpadlón, de tógában és saruban lakmároznak a kondérokból – míg el nem söprik őket is a germánok. „Rómaiak!” – legyint száznégyszerű karjával Crataegus. „Itt agonizáltak még vagy száz évig, harcolgattak, építgettek, mint akik még hisznek bármiben...”

A galagonyára többé ügyet se vetett senki.

Jöhettek hunok, longobárdok, avarok, gepidák, jöhettek emléküik sincsen népek, mind csak használta és vitte, amit talált. Feltúrták a pincét, széthordták a köveket, bujkáltak vagy pihentek az odvaiban. „A helybéliek?” „Sosem lettek már helybéliek.” „Környékbéliek, talán.”

Caesariana – Mauyori örökös otthona – mégis állt még fél évezreden át. Hogy ki látta s ki nem? – a galagonya tudja, csak elmondani nem. Mert hát *Crataegus mauyoriensis* csak galagonyanyelven beszél, azon meg sosem volt kívül. Érteni is csak galagonyául tudott világeletében, így hát az *oratió*ból aligha tudta megsaccolni, hunok, szlávok vagy éppen magyarok vették-e igénybe a villa köveit, a vidék forrásait és az ő szolgálatait.

Látni persze látott. Falvak épültek balra, jobbra, javarészt az ő faragott ásványaiából, oszlopaiból. „De miért nem pont ide?” – ezer

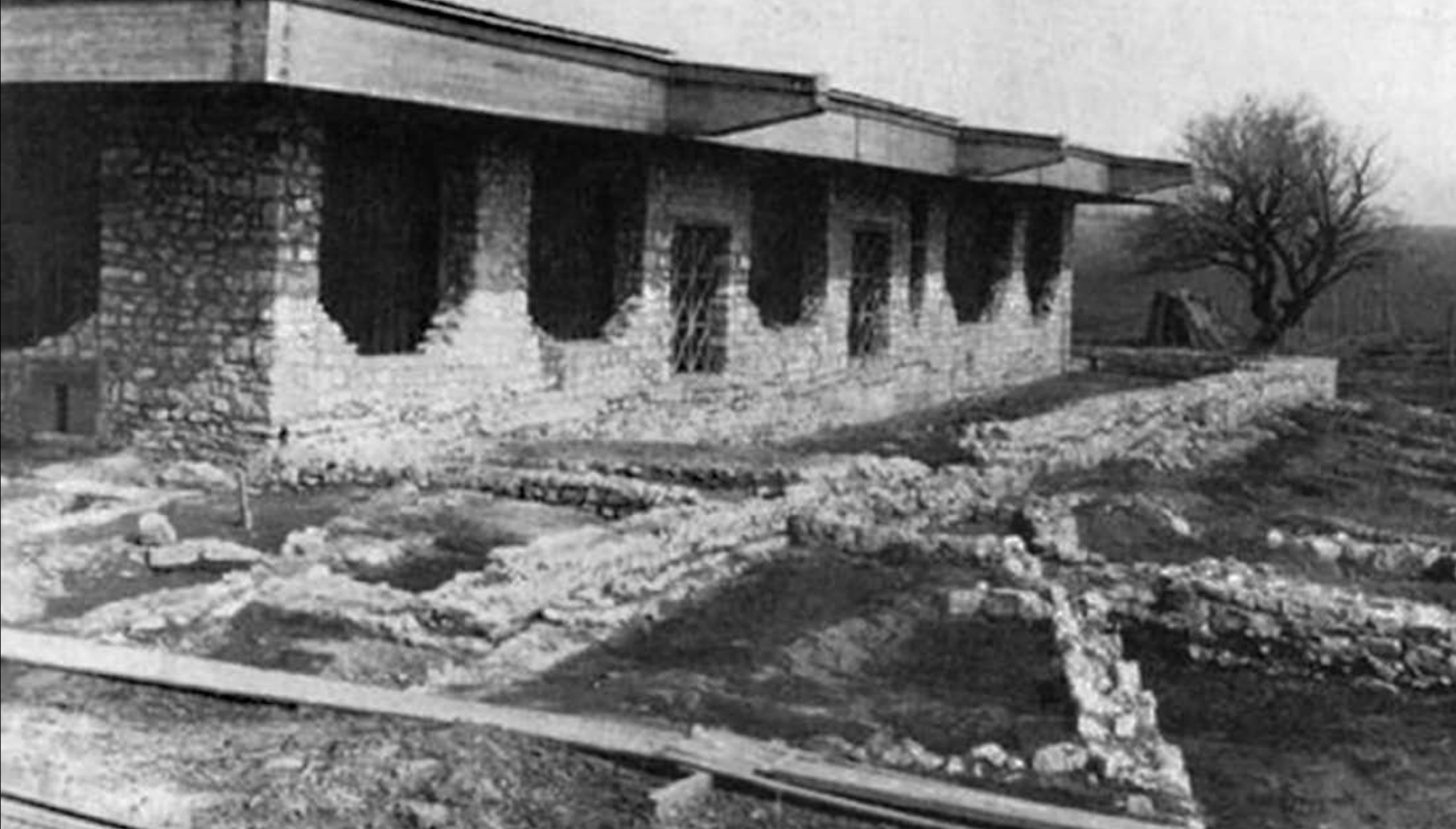
esztendő alatt se talált rá magyarázatot. Fel is hagyott lassan a töprengéssel. Más munkát keresett magának. *Cerberus* lett.

Mauyori, a galagonya jól elvult ezzel a státusával. Strázsálta a romokat, őrizte Rómát. Álmodni nem sokszor álmodott (aludni is keveset aludt), de hébe-hóba felidézte a világi szép napokat. Acacius gallyat szakított róla, azzal védte magát Balthasar és Melchior támadása ellen valamikor 127 nyarán. Geysa a munka és a tűző nap elől rejtőzött el alatta. Hilarius az ő takarásából leste Hilariát a fürdőben. „Nem láthatta, persze, de hallhatta! És naná, hogy elképzelte...” A nevük ellenére nem voltak testvérek. Hilarius kelta fiú volt, ám szinte családtag. Folyvást mókázott, kántált, így ragadt rá a név. „Hány évesek is lehettek, tizenöt, tizenöt?” „Ennek is van már vagy nyolcszáz éve. Ha nem több.”

Bizony, megvan annak is az átka, ha valaki csender. *Crataegus mauyoriensis* a következő évszázadokban semmit se látott abból, ami a környéken történt. A honfoglalóknak nyoma se volt, a városok mind messze épültek. A tatárok ugyan átvonultak a völgyön Dalmácia felé, és útközben Vámost is felperzselték, de kisebb gondjuk is nagyobb volt annál, hogy bármit is keressenek a romok alatt.

A galagonya már a fejét se kapkodta. Nem is volt neki, de nem is lett volna miért. Honnan is tudhatta volna, hogy a völgy királyi birtok, hogy földjeit rendre-másra elajándékozták vagy árendába adták, noha termelni nem termeltek rajta semmit. Éppenséggel láthatta volna Wámosi Simon fia János ispánt és fiait, Miklóst, Erdőt, Lászlót, Mauritiust, Iwánt és Jánost, amint 1304 nyarán határjárást tartanak a balácai romterületen egy kiterjedt birtokszerezési ügyben, de vagy nem figyelt fel a földmőrökre, vagy éppenséggel egyikük se járt arrafelé.

Talán megnyugodott volna, ha tudomására jut, hogy 1347-ben a veszprémi káptalan megvásárolta Wámosi János balácai birtokrészét, és ki sem adják a kanonokság kezéből jószerivel hatszáz hosszú évig. De hát mitől is lenne izgatott egy ezerkétszázhuszonkilenc éves cserje, aki egy kietlen völgyben római romokat őriz? „Az én fejem se káptalan”, mondhatta volna Crataegus, „már az is

A kép forrása: *Nemesvámos története. A község története az ősidőktől napjainkig* (Balatonfüred–Csopak Tája Szövetkezet, Veszprém, 1994.)

elég szép teljesítmény, hogy a gyerekek nevére emlékszem”. De nem mondott ilyet. Tette a dolgát. Elhullatta a lombjait őszel, száraz ágait szelekkel verette, virágzott és bogyózott, s hagyta, hogy töviseire gébicsek tűzzenek botor bogarakat.

Meglepődésre először ezerhétszáznyolcvannyolc évesen adódott alkalma. Akkortájt egy kegyesrendi tanár – „Laczkó Géza, ezt megjegyeztem” – és egy állomásfőnök, Rhé Gyula (ezzel már nehezebb dolga volt kiszolgált elméjének) kotorászni kezdtek a kövek között. Onnantól kezdve nyolcvan esztendőn át volt mit néznie.

„Csak kapkodtam a fejem”, mesélte Crataegus Mauyorinak, aki 1986-ban még szerette a történelmet, ezért jött el (géjével) Veszprémből Balácára. „Voltak itt már háborúk a közelemben, barbárok, tatár, török, kuruc, labanc, vörös sipkások meg vöröskatonák, jöttek, mentek, dúltak, odébbálltak. De ami mostanában történt, az már az én fejemnek is töméntelen volt. Figyel maga egyáltalán?”

Mauyori persze semmit se hallott, mert ekkor még a történelmet szerette, nem a galagonyát.

„Minden megsemmisült, amit azok ketten

kiástak. Csak a minap kezdték el újra. De már van látszatja. Hiszen maga is ezért jött, *itane?*”

Mauyori nem tudta, hogy ezért jött. Egészen pontosan: nem tudta, miért jött. Csak azt, hogy ha vannak kövek, van villabirtok, fürdő, tumulus, mozaikpadló, akkor van az is, amit történelemnek hívnak. Csak össze kell rakni sok követ, házat, mozaikot. Ha tömérdek van, akkor annyit. Ha ez az ára.

Ügyet se vetett a galagonyára. Meg se hallotta, amit mond. Meg se értette volna, ha hallja is. Járt-kelt, gyűjtögetett, rendezgetett. De a történelem nem akart valóra válni. Vagy nem tudott. Mauyori közelített, a történelem távolodott. Akár a délibáb, amit soha nem látott, de tudta, hogy van, mert lennie kell.

Végül ráébredt, hogy a történelemben a történ az egyetlen elem. Utálatos koholmány.

Harmincegy év múltán, a minap, Mauyori meghallotta a halott bokor hangját és megértette, mit mond. Tudta, hogy hívja, vissza, 118-ba, amikor (géjé) szerint kisarjadt a földből Caesariana közepén, az épülő majorság *aedificiuma* mellett. Mennie kellett. Nevet cserélt. Azóta van. *Crataegus mauyoriensis*. A sosem volt történelem.